

HILSNINGER FRA SØSTERINSTITUTTER

Er NUPI der det hender? Oss femtiåringer imellom

KRISTIAN BERG HARPVIKEN
Institutt for fredsforskning (PRIO)

Utdelingen av *Hvor hender det?* var det nærmeste vi kom andakt på samfunnslinjen på Lillehammer gymnas, der jeg tilbrakte de tre siste årene av 70-tallet. NUPIs firesiders publikasjon tok hver gang for seg et viktig tema i tiden, fra apartheid til atomnedrustning og ny økonomisk verdensorden. For oss unge samfunnsinteresserte var det en enorm inspirasjon. Vi fikk ny og solid kunnskap, skrevet av etablerte forskere som vi kjente fra samfunnsdebatten, og vi var med ett nærmere der det skjedde! Senere har jeg mange ganger blitt spurt om å skrive for *Hvor hender det?*. Det har alltid vært lett å si ja, og få en liten mulighet til å gi noe tilbake.

NUPI selv viser tydelig – i sitt femtiende år – at instituttet har mye å gi. For meg, som forsker (og nå som direktør) ved Institutt for fredsforskning (PRIO), er NUPI både en konkurrent og en samarbeidspartner. NUPIs forskere driver frem arbeider som utfordrer alle oss som jobber med spørsmål knyttet til krig og fred. De siste fire årene har jeg ledet et stort forskningsprosjekt, finansiert av Forskningsrådet, med forskere fra NUPI og PRIO i samarbeid. Gjennom det har jeg lært å verdsette NUPIs brede kompetanse, der solide forskere står sterkt i sine fagtradisjoner som antropologer, sosiologer, statsvitere eller økonomer. Jeg har også lært at viljen til å stille de vanskelige spørsmålene er stor.

NUPI i dag

Sett fra utsiden fremstår NUPI i dag som et vitalt miljø med sterk endringsvilje. Grunnlaget ligger i forskningens kvalitet. Denne avhenger av både indre og ytre faktorer. Internt må det bygges et miljø som konsekvent søker å drive frem forskning som er metodisk solid og analytisk nyskapende. I forhold til omverdenen må forskerne oppsøke de mest krevende arenaer: De må publisere på solide forlag og i de beste fagfellebedømte tidsskrift, legge frem sine arbeider på konferanser og eksponere seg i internasjonale

nettverk. Dette er krevende, og det forutsetter mot både hos ledelsen og de enkelte forskere. NUPI fremstår som en modig femtiåring. Konkrete uttrykk for dette er fjorårets opprettelse av en ny stilling som forsknings-sjef, og ansettelsen av Iver Neumann. Like positivt er det at NUPIs tidskrifter, *Internasjonal Politikk*, *Nordisk Østforum* og *Forum for Development Studies* har inngått avtaler om utgivelse med akademiske forlag. Forpliktelsen til kvalitet må gjelde all forskning, enten den er umiddelbart anvendbar eller har mer langsiktig karakter. Å holde en internasjonal akademisk standard er selve nøkkelen til uavhengighet, og NUPIs nye grep er godt nytt for instituttet og dets ansatte så vel som for alle oss andre som vil nyte godt av velfundert ny innsikt.

Formidling – gjennom media, debatt, foredrag – står sentralt i NUPIs virksomhet. Her stiller NUPI i en klasse for seg. Flere av instituttets forskere er svært synlige i det offentlige ordskiftet, med direktør Jan Egeland som den aller mest profilerte. Med sin mangefasetterte erfaring fra organisasjonsliv, forskning, regjeringskontor og FN, er Egeland et populært intervjuobjekt. Men like viktig som synlighet, er evnen til å sette sentrale spørsmål på dagsordenen og stille kritiske spørsmål. Ved tiltredelsen var det mange som spurte om Egeland, med sin bakgrunn fra regjering og FN-systemet, ville kunne spille den kritiske rollen en NUPI-direktør bør ha. Det er åpenbare dilemmaer knyttet til å skulle kritisere en politikk en selv har vært med på å utforme. Dette har Egeland håndtert godt. Et vennligsinnet ønske fra et søsterinstitutt er at vi fremover får flere stemmer fra NUPI i offentligheten, ikke minst fra de yngre forskerne. Dette er delvis en utfordring til NUPIs ledelse, men like mye en oppfordring til media om å være mer dristige og slippe til de nye og mindre etablerte røstene. Det vil både det norske og det internasjonale ordskiftet ha godt av.

NUPI søker også innflytelse på politikktutformingene. Som det sies i vedtektene skal instituttet «gjennom samarbeid med aktuelle brukere bidra til at resultatene blir nyttiggjort i samfunnet». Med sine relasjoner til norske departementer og internasjonale organisasjoner har NUPI et godt utgangspunkt for å øve direkte innflytelse. Mange av instituttets forskere har sentrale verv i norske politiske partier og departementskontorer, og har gode nettverk mot politikk og forvaltning. For tenketanker, som gjerne har en uttrykt politisk målsetting, er det ganske vanlig å fungere som kuvøser og mellomposteringer for departementene. For et forskningsinstitutt som gjør krav på å være uavhengig er dette mer problematisk.

Samtidig er det ingen tvil om forbindelsene gir resultater. Som Birgitte Kjos Fonn og Ole Jacob Sending (2006) har påpekt, preges forholdet mellom forskningsinstituttene og myndighetene i Norge av en grunnleggende tvetydighet: på den ene siden driver ny kunnskap frem politisk endring, på den andre siden kan forskerne fort fungere som en integrert del av det politiske apparatet. Dette gir spenninger som det kan være krevende å

håndtere i praksis. Forskningens legitimitet hviler på at den er grunnleggende uavhengig, og dette krever en tydelig grensedragning mellom institutt og oppdragsgiver. For NUPIs del hersker det liten tvil om at de gode relasjonene til politiske makthavere i Norge, som har vært sentrale gjennom instituttets femtiårige historie, har vært en god plattform for å kunne påvirke politikken.

Landskap i endring

Penger er viktig, både for å kunne prioritere strategisk og for å hegne om egen uavhengighet. NUPI har de siste årene hatt en grunnbevilgning på rundt 30 %, som er mer enn det som tildeles andre institutter som jobber med utenriks- og sikkerhetspolitikk. Det er ikke usunt at en betydelig andel av forskningsmidlene er konkurranseutsatt, slik midler fra Norges forskningsråd, EU eller Utenriksdepartementet er det. Men det er viktig å ha tilstrekkelig grunnfinansiering, og her er rundt en tredjedel – som NUPI har hatt – et sunt nivå. Det har også vært viktig at NUPIs kjernebevilgning har kommet fra Utdannings- og forskningsdepartementet. Dette vil endre seg, og NUPI har i likhet med andre institutter uttrykt stor bekymring for det nye systemet, der størrelsen på grunnbevilgningen vil gjøres avhengig av en rekke indikatorer på forskningens kvalitet og relevans. I årene frem til femtiårsjubileet har NUPI hatt et visst strategisk handlingsrom, og det er grunn til å håpe at det ivaretas når det nye finansieringssystemet tar form. For NUPI ligger det en spesiell utvikling i å ivareta forskningsformidling, som *Hvor hender det?*. Dette er viktig, men det fanges ikke opp av det nye systemets indikatorer.

Det er ikke bare finansieringsordningene som endrer seg. Det gjør hele det politiske landskapet som NUPI opererer i. Som Gudleiv Forr (2009) skriver i boka *Strid og fred*, utgitt i forbindelse med PRIOs femtiårsjubileum, hadde NUPI under den kalde krigen en konsentrasjon om klassisk utenrikspolitisk tematikk. Maktbalanse og avskrekkingsteori var sentralt. Dette sto i klar kontrast til Institutt for fredsforskning (PRIO), der de toneangivende forskerne var grunnleggende kritiske til klassisk utenrikspolitikk, og man tok til orde for ikkevold og fredsrettet arbeid. Verden har endret seg. I dag er konfliktløsning og fredsbygging sentrale oppgaver for norsk utenrikspolitikk. På mange måter er Utenriksdepartementet blitt et fredsdepartement – noe fredsforskerne etterspurte på 60-tallet. Dermed skifter også forskningsinstituttene posisjon. For NUPI har dette ført til en ny forskningsagenda, der spørsmål knyttet til fredsbygging, militære fredsoperasjoner og konfliktløsning har blitt sentrale komponenter.

Samarbeid med spenning

Fra PRIOs perspektiv er dette gode nyheter. Et forhold som historisk sett har vært preget av store motsetninger, er gradvis erstattet av gode samarbeidsrelasjoner og en forskningsagenda som i økende grad er felles. NUPIs forrige direktør, Sverre Lodgaard, hadde en fortid som direktør på PRIO. Det ville vært vanskelig å tenke seg da den kalde krigen var på sitt kjøligste. Også dagens direktør, Jan Egeland, har en fortid på PRIO, der han skrev magisteroppgaven som senere skulle bli til boka *Impotent Superpower – Potent Small State* (1988). I sin hilsen til PRIOs femtiårsjubileum uttrykker Egeland stolthet over å ha jobbet på PRIO. Selv har jeg aldri jobbet på NUPI, men det har flere av mine kolleger. De snakker varmt om sitt tidligere arbeidssted, og er effektive brobyggere mellom våre to institutter. Det er også betegnende at mange omtaler hverandre som kolleger selv om vi jobber på forskjellige institutter.

Sett fra PRIO er det viktig at NUPI er et godt forskningsinstitutt. Vi er forskjellige på mange måter. Der NUPI retter seg primært mot et norsk publikum, er PRIO mest opptatt av det internasjonale. Hos NUPI står den klassiske sikkerhetspolitiske tradisjonen fortsatt sterkt, mens PRIO i større grad fokuserer på borgerkrig og nye sikkerhetsbegrep. Tross disse forskjellene konkurrerer NUPI og PRIO på mange arenaer. Vi konkurrerer om de samme pengene. Vi ønsker synlighet i offentligheten. Vi ønsker innflytelse på politikk. Vi ønsker å tiltrekke oss de beste forskerne. Men under alt dette ligger de gode ideene og den forskningsmessige kvaliteten. Vi trenger å bryne oss på gode konkurrenter for selv å forbli gode. Det er da konkurransen speiles i det som er viktigere: samarbeid. Ingen har monopol på de gode ideene, de oppstår i møtet med stimulerende kolleger – og mange av oss PRIO-forskere finner disse på NUPI. Vi synes selv vi er ganske gode. Men vi er helt avhengige av høy kvalitet og stor iderikdom hos dem vi samarbeider med. Derfor er NUPI så viktig for oss.

NUPI og PRIO har ikke bare mange felles interesser, vi har våre respektive styrker og svakheter. Dette er det best tenkelige utgangspunkt for å videreutvikle samarbeidet. Vi er glade for å ha NUPI som konkurrent – og som samarbeidspartner. Jeg er glad for at NUPI er et institutt med stor appetitt på nye utfordringer, og ser frem til å videreutvikle den spennende relasjonen mellom våre to institutter i årene fremover. Aller mest ser jeg frem til fruktbare diskusjoner og nye samarbeidsprosjekter. Derfor ønsker jeg NUPI et godt jubileumsår, og alt godt for årene fremover!

Litteratur

- Egeland, Jan (1988) *Impotent Super Power – Potent Small State: Potentials and Limitations of Human Rights Objectives in the Foreign Policies of the United States and Norway*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Fonn, Birgitte Kjos & Ole Jacob Sending (2006) «Forskningen og utenrikspolitikken» i Birgitte Kjos Fonn, Iver B. Neumann & Ole Jacob Sending (red.) *Norsk utenrikspolitisk praksis: Aktører og prosesser*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag (165–189).
- Forr, Gudleiv (2009) *Strid og fred – fredsforskning i 50 år. PRIO 1959–2009*. Oslo: Pax Forlag.

Hilsen til NUPI ved 50-års jubileet

PETER JOHAN SCHEI

Fridtjof Nansens Institutt

Da Fridtjof Nansens Institutt (FNI) skulle avvikle sitt eget 50-års jubileum i 2008, ble det fra et par av styremedlemmene advart mot å være for selvcentrert og navlebeskuende i forbindelse med den smule feiring som ble planlagt. Det bør være gjennom vitenskapelig produksjon og formidling av denne at et forskningsinstitutt markerer seg, ikke gjennom påkostede egenmarkeringer!

Det er derfor med glede vi nå hilser NUPI i anledning deres 50-års jubileum. De har så langt klart å balansere de nevnte hensyn på en utmerket måte. Det er viktig å stoppe opp for å se på sin rolle og virksomhet i en slik anledning.

NFR plasserer både NUPI og FNI i gruppen «utenrikspolitiske forskningsinstitutter» i den samfunnsfaglige delen av instituttsektoren. Sammen med noen få andre utgjør dette en relativt liten gruppe, som både samarbeider og konkurrerer om de altfor få forskningskronene som blir bevilget til å analysere og forstå de internasjonale prosesser og drivkrefter, og hva disse også betyr for Norge i en stadig mer globalisert verden. Norge er, og kommer nokså sikkert til å forbli, et lite land i verden. Det som skjer utenfor våre grenser er derfor av vital betydning for oss. Da vi også har satt oss selv i en situasjon der vi ikke kan *delta* i noen av de viktigste organisasjoner og beslutningsfora i Europa, trengs det ekstra tid og midler til å forstå hva som skjer på det politiske planet, og hvilken betydning dette har